

Oficis juràssics

No són els únics oficis en vies d'extinció, però sí alguns dels més exemplars. Alguns es mantenen contracorrent gràcies a la gent que sap apreciar el veritable art. Però sens dubte són oficis més propis del passat que ja no tornarà que del present.

Espardenyer i rifador. En Joanet Xico fa tres anys que s'ha jubilat de les seves dues feines: espardenyer i rifador. Viu a la seva tranquil·la casa de Sant Josep, Eivissa, i de tant en tant va a Mallorca, en un llarg viatge de quatre hores amb vaixell –perquè l'avió li fa por– a veure la seva germana i els seus nebots, que treballen en una gran superfície comercial. “Abans de la guerra vaig agafar dos oficis. Pel meu impediment físic, el que em va millor és seure i vaig començar treballant d'espardenyer, fent calçat de corda i calçat amb sola de goma. I aprofitant que a Eivissa tots els mesos tenim festes de pobles vaig ser *feriant*, també 46 anys d'anar de rifes per tots els pobles d'Eivissa i Formentera.”

En Joanet ja ho ha deixat anar, però així i tot ha estat dels més vells a deixar l'ofici d'espardenyer. Els darrers nou anys que va fer d'espardenyer no hi havia ningú més que en fes. Recorda que entre els seus clients hi havia gent de tots els pobles de la rodalia: Sant Antoni, Sant Agustí, Es Cubells, Sant Jordi i també gent de Vila (Eivissa capital). Tot el que feia era per encàrrec, i tardava entre vuit i quinze dies a enllestir el parell d'espardenyes.

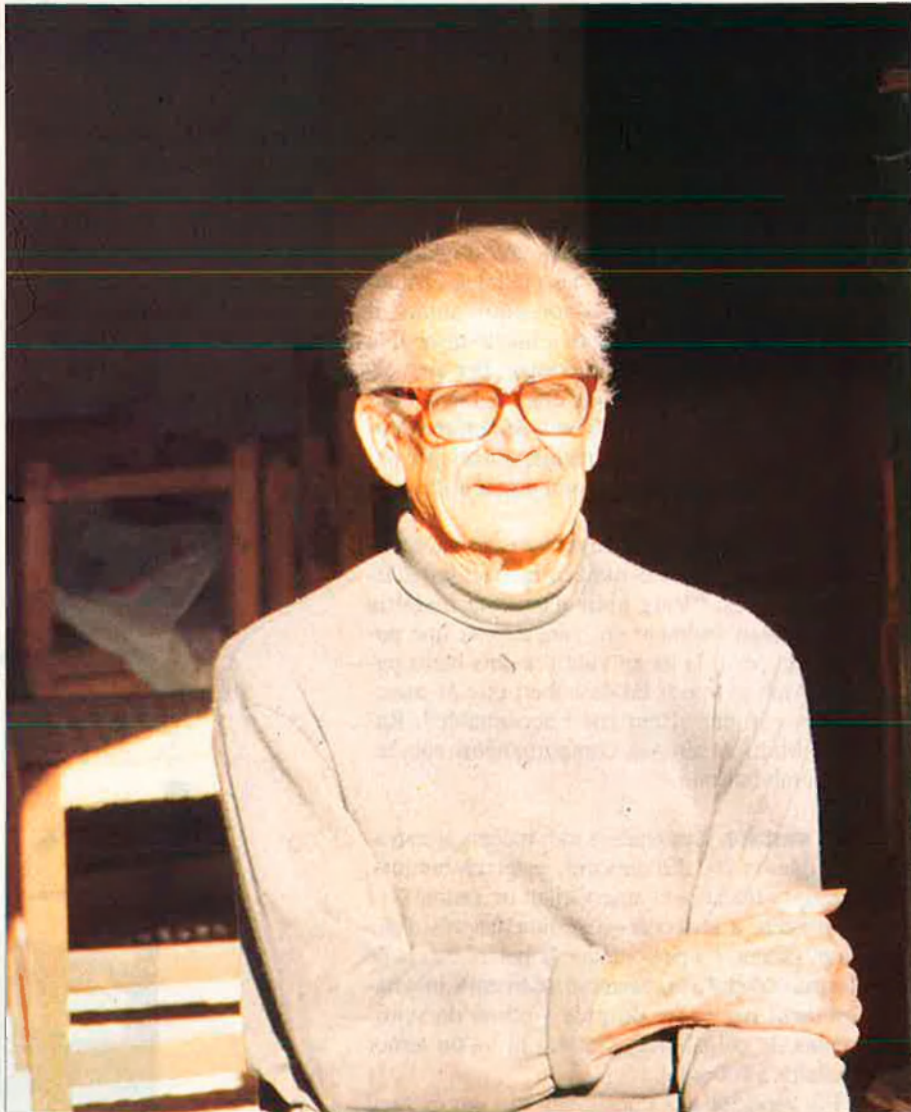
“Va ser amb l'*extremetat* d'acabada la guerra que no hi havia calçat, no hi havia lones, no hi havia corda, no hi havia res de res, anàvem tots mal calçats... i un dia dins el bar de Can Bernat Vinya em vaig fixar que hi havia un home que feia espardenyes i jo li vaig dir: me n'hauríeu d'ensenyar, i ell em diu: no, això no es pot ensenyar, n'has d'aprendre mirant com jo treball i tu ja t'apanyaràs. Hi anava cada dia, al principi feia unes espardenyes ben flagues i lletges, però cada vegada ho *perficava* més”. En Joanet feia les soles i tenia una dona que li repuntava la lona amb la màquina de cosir. En aquella època per saber el peu que es calçava hi havia la *taulilla*, un llistó amb els números marcats on s'agafava la mida del peu. Al banquet d'espardenyer hi havia les diferents mides per fer el cercol de fora tan gros com havia de ser la sola “i vengia enrotllar corda i endavant”.

Com a rifador, en Joanet feia rifes amb cartons de cartes, fent servir la baralla espanyola. Cada cartó jugava quatre cartes, solia portar

La premsa, la tecnologia o senzillament allò que anomenem el progrés han anat arraconant uns oficis que anys enrere eren molt vius. Són els oficis juràssics.

10 o 12 classes d'articles: torró, tabac, xocolata, confits, conyac, moscatell... “*gènere* del més barat i cobràvem el cartó també més barat”.

Va ser en veure les dones que sortien a fer-ho a Vila quan va pensar: “i jo d'arrifador hi podria treure alguna pesseta per ventura”. Començà aquesta feina treballant amb una botiga que ja tenia altres rifadors, se'n duïen el gènere sense pagar res i en acabar les rifes pagaven el que havien rifat i tornaven el que els havia quedat, però aviat en Joanet s'independentzà i acabà encarregant el seu propi gènere: “venia a casa un camió carregat de capsos i més capsos, de galetes, de confits i caixes de licor... Per a una temporada encarregava a Barcelona una tona i mitja de caramel·los”. Ara ja només fa les seves rifes el dia de la fes-

ta de Mans Unides, que sol celebrar-se al poble de Sant Josep durant les festes patronals.

L'enllustrador. En Joan Toni Buades de Can Cacahuetero, des de fa uns mesos i mentre no trobi una altra feina, ha heretat la concessió del seu pare a la Plaça Major de Ciutat. És l'enllustrador que cada matí milers de ciutadans troben entre la Plaça Major i un dels carrers més cèntrics de Palma, el carrer de Sant Miquel.

Després de dedicar 50 anys de la seva vida a aquesta feina, el pare d'en Joan Toni s'ha jubilat, però encara acompanya el seu fill alguns matins per xerrar una estona amb els clients habituals. "Abans la gent sortia a passejar pel Born i també aprofitava el temps per fer-se enllustrar les sabates. Mon pare començà al Born i després comprà aquesta concessió a un altre enllustrador, no sé com està això ara..." L'horari és fix, més o menys el de les botigues del carrer: "abans, com que hi havia més competència s'havia de començar més prest,

CARME PLANELLS

A l'esquerra, en Joanet 'Xico'; dalt, en Joan Toni Buades. Mentre el primer es guanyava la vida fent d'espardenyer, i rifador de vegades, el segon ha heretat la professió del seu pare: enllustrador. És a dir, treballen amb les mans, unes extremitats que semblen que perden la importància que tenien antany a l'hora de fer el jornal.

però ara ja no, devers les nou i mitja ja som aquí."

La clientela són senyors de certa edat que ho tenen com a tradició: "si no porten les sabates ben netes no se senten ben vestits". Així que surten a fer una volta per Palma i s'aturen a fer-se netejar les sabates i a parlar de futbol, "amb mon pare, no amb mi, a mi no m'agrada el futbol, preferesc xerrar d'altres coses, es pot parlar de tot".

La instal·lació és una mena de banquet de fusta amb dues places, la de dalt, on se'u el client, i la part de baix que s'obre i dins s'hi guarden tots els estris: raspalls, betum, la tela per treure lluentor, els protectors dels mitjons, etc. A la tapadora hi ha els suports per als peus en forma de plantilla, en un espai ben reduït cap tot. A la nit s'amaguen els coixins i es tanca la part de baix.

En Joan Toni es fixa en les sabates que porta la gent. "N'hi ha que duen un vestit d'en Francis Montesinos i llavors es posen unes sabates terribles, i si les duen de bona qualitat les porten plenes de pols i mal cuidades, tot el contrari de la roba que duen... Jo cada dia me les faig netes. Aquí, a Mallorca, deien que si no duies les sabates ben netes no anaves ben vestit".

Enllustrar les sabates "costa 400 pessetes, però això des de fa poc temps, i és que si no, no et compensaria la feina". Segons el client i l'hora que sigui hi pot invertir un quart d'hora, també es pot fer la trampa de posar-hi crema i més tint, "rentes la cara, brilla molt, però no és el millor per a la sabata."

Florera. A Mallorca hi ha llarga tradició de florereres: campanes de vidre plenes de poncelles fetes de copinyes i d'altres elements marins, amb un peu de fusta, que antigament adornaven les cases bones. Avui dia es manté el costum de crear les flors més increïbles amb musclos, punxes de vogamarins, cloïsses, caragols, petxines... Normalment són dones les que fan aquesta feina, són les florereres.

A Lluçmajor (Mallorca), una mare, una filla i de vegades les nêtes, inverteixen la major part del seu temps en la creació d'aquests paisatges primaverals. La padrina, de 84 anys, i la mare començaren a l'ensems en aquesta labor. Fa 30 anys que s'hi dediquen i cada una s'ha especialitzat en un aspecte: la padrina, na Miquela, fa els peus i na Margalida, la resta. "Quan vàrem començar passàvem una penada de compondre-les, i lletges que les componí-

Miquela Moll (esquerra) i Margarida Penya. Malgrat que l'ofici de florera –fet majoritàriament per dones– ha quedat reduït a la mínima expressió, Miquela i Margarida tenen feina encarregada fins d'aquí a quatre anys. El fruit del seu treball és pura artesanía.

em... Segons com poses les flors no et queden tan guapes com tu vols; t'hi has de mirar molt, i la mateixa feina ensenya, ara les feim quasi perfectes, de compostes, de color, de contrast, i tot es fa a ull”.

Les floreres que fan tenen un estil característic, destaquen principalment pels colors vius de les copinyes, “colors naturals, no es retoca res ni es pinta res, només un vernís incolor” –repeteixen alhora mare i filla–, “no hi ha res tenyit, tot és autèntic”. I d'això se'n senten especialment orgullosos. “Tenim el nostre secret, sabem on hi ha les millors copinyes, els racons on els corrents deixen les millors restes. Això ho hem aconseguit cercant molt i amb molta paciència. Anar-les a cercar és el més difícil”.

A la casa alguns prestatges són plens de pots de vidre amb infinitat de copinyes, mai ningú hauria dit que hi hagués tanta varietat de dimensions i colors. Per fer una bona recollida de petxines observen l'orientació del vent, segons d'on vengui hauran d'anar cap a les platges de ponent o llevant, “només a l'hivern, en tot l'estiu no hi anam, s'ha d'anar a llocs on no hi hagi gent, perquè ho trepitgen tot.”

“Feim la feina perquè ens agrada molt, perquè si ho féssim per guanyar... La veritat és que no hi perdem, però si es contassin les hores que hi invertim no es podria pagar”. És una feina de miniaturista, aferrar les petites peces a la base de cartó, agafar-les amb les pinces i col·locar-les devora les altres fins que es completa la flor. Escollir els colors adequats, que diguin l'un amb l'altre, es necessita molta paciència i imaginació per donar forma a les flors, les papallones, els aucellets i altres detalls que ompliran la florera”.

Després d'haver recollit les copinyes i els

musclos i els caragols, ho classifiquen tot, ho fan net amb aigua i sabó i ho assolellen. Dents d'erició, eriçons de Cabrera que tenen dos colors, boques de caragol, navalles... “tot serveix i no matam res, tot ho treu la mar a l'arena”. La feina és complexa i per això el preu és considerable: segons les mesures, una florera pot arribar fins les 250.000 pessetes. Però a pesar del preu, les comandes no paren d'arribar. Tenen encàrrecs per d'aquí a quatre anys, “massa, massa feina”.

Cisteller. Pere Antoni Salom ha passat tota la vida fent paneres, cistells, canyissos i quasi tot el que es pugui imaginar amb canya i vímet. Natural de Palma, va néixer prop d'un taller, amb 200 treballadors, que es dedicava a aquests quefers, “hi vaig aprendre a caminar i ja no vaig sortir d'allí”. Ara fa poca cosa, “només per passar el temps, no se'n ven res. Tot això ho duen de per l'Índia, Taiwan i ho venen tan barat... És molt finet, està molt ben presentat, però es una cosa de mira'm i no em toquis”. Reconeix que sempre ha hagut de fer altres coses per viure, “però hi guanyava alguna pesseta, era un complement per a la feina”. Treballa sobretot amb el vímet i la canya, també fa garrafes d'aquelles que en un temps s'usaven per guardar el vi i les olives: “vaig començar amb les garrafes, era molt petitó, però quan va sortir el plàstic, això dels barrals quedà mort i em vaig haver de dedicar a fer paners i còvecs”.

En Pere Antoni ens parla de les paneres, al seu taller en té penjades del sostre i ens descobreix que n'hi ha de mallorquines i d'eivissenques, les segones eren de vímet més fi amb tapadora –semblants a les cistelles de pic-nic que surten a les pel·lícules–. També té

alfàbies per guardar les olives i barrals i alguna cistella de les que se solen regalar per a Nadal, coves, paners grossos que “no s'havien fet mai, però vengueren una vegada de Sóller i per collir taronges en necessitaven de grossos i els en vaig fer un parell i quasi cada any vénen a cercar-ne”, senallons d'espert “que ja no es poden fer perquè es poden vendre per unes 700 o 800 pessetes i jo necessit tres dies per fer-los; els que venen no són d'espert, però són regalats, ho deuen fer amb màquina i jo primer he de fer la trunyella i després la senalla”.

Pere Antoni Salom ja s'ha jubilat i només fa feina per passar el temps; de tant en tant, però, va a l'escola del barri per ensenyar els al·lots com es fan aquestes peces de vímet.

Matalasser. En Simón Martínez desembarcà a Mallorca quan tenia 19 anys. Començà fent d'ajudant del seu oncle mallorquí matalasser “de les famílies més antigues de matalassers de Mallorca”. Per això és que aprengué ràpidament a parlar català, les seves clientes eren majoritàriament dones de poble i veia que si no s'espavilava quasi no s'entien. És un enamorat de la seva professió i seria capaç de parlar sobre els matalassos de llana i els seus beneficis per a la salut durant hores i més hores. La seva dona cus les botanes a mà i hi fa els foradets pertinents. Fa 20 anys va obrir una botiga de matalassos i complements per al llit perquè ja veia venir la decadència del matalàs de llana. “Quan em diuen que han tirat la llana i que volen canviar de matalàs, és el disgust més gran que em donen, però els trat de convèncer”. L'amor per la seva professió és molt clara: “com en totes les feines s'ha de tenir un coneixement i un gust i un amor, si no no us sortirà bona feina. És una feina molt antiga, és una feina artesanal total i la gent jove va a productes més actuals, cap dels meus fills s'hi dedica”.

Els matalassos de llana van desapareixent enfront dels més moderns d'escuma i molles, però la gent “mallorquina clàssica” –en paraules d'en Simón– encara en fa servir; són clients que cada any o cada dos porten el seu matalàs a netejar i refer.

Per a en Simón el matalàs de llana és el millor que hi ha per a un bon descans, els moderns són acrílics, sintètics i no afavoreixen la transpiració ni produeixen calor natural. Fins i tot, els de llana surten més barats. Segons les dimensions, els preus varien de 3.500 pessetes l'individual a 5.000 el de matrimoni. I per fer-los hi inverteix unes 5 hores, “no puc cobrar més perquè el client no tornaria. No veuen que se'n duen una cosa bona per al cos i que a més es pot transformar... és que podria parlar-ne una setmana, d'això” –diu en Simón mentre intenta fer veure les excel·lències del

matalàs de llana–, “el matalàs de llana es pot transformar, fer-lo petit i aprofitar la llana que sobra, es pot rentar sempre que s'embruta, és nou cada pic que el fas.”

La llana s'oretja, es passa per l'escarpidora i un aspirador, s'elimina tota la brutícia i si no s'arna pot durar tota la vida. A la seva botiga en Simón tenia un matalàs recent fet amb llana de més de 80 anys.

De vegades, per estètica, la gent escull el matalàs industrial, perquè el llit queda més ben fet, més quadrat, però així i tot en Simón defensa per damunt de tot els seus matalassos de llana, que poden resoldre molts de problemes a l'hora de dormir. Els matalassos de llana són un remei ideal, completament naturals, permeten que el cos transpiri, “el cos no es descarrega, la calor és natural, el cos pot transpirar, és un matalàs biològic i sa, es pot rentar, és reciclable, es pot transformar, s'hi poden fer tantes i tantes coses... Iddò això es perd, reina”.

Carme Planells

Pere Antoni Salom, en el seu taller de cistelles. La competència deslleial de les paneres, coves i senalles importades, fetes a màquina i en sèrie, ha deslluït la feina de cisteller. Tanmateix, la resistència d'uns cistells i uns altres no té punt de comparació.

CARME PLANELLS

